

УДК 811.161.2'282

Г.І. МАРТИНОВА, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
бульв. Шевченка, 81, Черкаси, 18031
E-mail: ganmart@meta.ua
<http://orcid.org/0000-0002-8033-075X>

СУЧАСНИЙ МОВНИЙ СВІТ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Рецензія на: **Н.Д. Коваленко. Західноподільські та суміжні говірки.** Тексти: у 2 т. Т. 1. 536 с.; Т. 2. 512 с.
Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2020

Різномасштабні дослідження українських діалектів за останні пів століття засвідчили практичне втілення засадничого положення сучасної діалектології — повно представити репертуар структурних елементів говірок, їхні системні відношення, особливості функціонування у просторі й часі, їхню динаміку. Такий підхід вимагає використання значного за обсягом нового й достовірного матеріалу, записаного не тільки за докладним п'ятальником, але й у фонозаписах та їхньому відтворенні у форматі тексту. У зв'язку із цим розвиток слов'янської діалектології кінця ХХ — перших десятиліть ХХІ ст. позначений посиленою увагою вчених до фіксації діалектного мовлення на електронних носіях, видання його графічних аналогів — діалектних текстів, а також атласів і словників різного типу, що забезпечує збереження для наступного покоління дослідників і шанувальників рідної мови автентичного мовлення діалектоносіїв.

Особливої актуальності в епоху стрімкого економічного й культурного розвитку України, суспільних змін та екологічних катастроф, масових і перманентних переселень вихідців із різних регіонів, активної урбанізації та як наслідок руйнування українського села, що тривалий час було охоронцем народної мови і надбань матеріальної та духовної культури, набуває якомога ширша фіксація зв'язного говіркового мовлення, його збереження та удоступнення для широкого кола дослідників. З огляду

на це збірники діалектних текстів — це увічнення їхнього творця — народу, особливостей його мовотворчості; це скарбниця надбань матеріальної та духовної культури етносу, відбиття унікального національного світобачення і світовідчуття.

Розвиток мовознавства і сучасна парадигма опису народної мови утвердили, що створення текстотек — це оптимальний спосіб збереження діалектного мовлення в автентичних фіксаціях, а формування локальних фонофондів і збірників текстів, уведення цих масивів інформації в науковий простір та експлікація їхньої евристичної цінності є важливим науковим досягненням української науки. Кожне нове видання текстів розширює загальний український діалектний текстотекст, репрезентуючи нові діалектні зони. Оприявлення в науковому обігу збірника діалектних текстів «Західноподільські та суміжні говірки» у 2 томах, упорядницею якого є кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови завідувачка лабораторії діалектологічних досліджень Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Наталія Дмитрівна Коваленко, надзвичайно важливе для забезпечення повноти представлення інформації про діалекти південно-західного наріччя української мови, частиною яких є і західноподільські говірки.

Рецензовану працю чітко структуровано: передмова, коротка інформація про історію населених пунктів, тексти із говірок Західного Поділля та покажчик основних тем оповідей. У передмові до праці Н.Д. Коваленко глибоко аналізує напрацювання попередників, зокрема щодо текстографічного представлення діалектів південно-західного наріччя (с. 6–8), зазначає про обсяг записаних зв'язних текстів та особливості передавання фонетичних рис діалектного мовлення, задля чого використано транскрипційний запис, апробований в «Атласі української мови» та виданих збірниках діалектних текстів.

У двох томах збірника подано затранскрибовані тексти з 124 населених пунктів 24 районів Хмельницької, Вінницької, Тернопільської та Чернівецької областей. До кожного населеного пункту подано коротку історичну довідку, а також стислі відомості про інформанта (рік народження та освіта). Представлено діалектні записи кінця ХХ — перших десятиліть ХХІ ст., здійснені переважно викладачами, зрідка студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка від 250 інформантів, що належать до старшого покоління діалектоносіїв, тому в текстах відображено особистісне бачення суспільно-політичного й культурного життя народу очима людини свого часу та її мову.

У першому томі видання вміщено тексти із західноподільських говірок Тернопільщини (26) та частини Хмельниччини (37), а в другому — зразки мовлення ще 54 говірок Хмельниччини, 3 — Вінниччини та 8 — Чернівецької обл. Здебільшого це розлогі за обсягом зразки народного мовлення, що вражають різноманітністю засвідчених у них явищ, характерних для діалектів південно-західного наріччя. На жаль, у передмові до збірника матеріал подано за адміністративним поділом і не здійснено

класифікації західноподільських говірок, що полегшило б опрацювання текстів, які вможливають докладну кваліфікацію репрезентованих говірок за діалектною належністю, моделювання їхніх типових рис на різних структурних рівнях.

У текстах засвідчено риси **вокалізму**, властиві діалектам і волинсько-подільської, і галицько-буковинської груп: послідовне зближення не-наголошених виявів фонем /e/ та /и/ (*ме^нне, не^н при^нзна^нвала, ди^нтина*); помірне (*со^нб^ні, до^ндому, то^нб^ні, по^нтому, по^нлучи^ню*) чи сильне «укання» (*кулу^нтуха, ку^нліна, ту^нб^ні, чулу^нв^нікови, мутус^нком, ву^нхот^на^на, на^н голу^нву*); регулярний перехід [а] після м'яких приголосних в [е, и, і] (*сте^нр^нила, жи^нт^не, ми^нр^нц^не, тр^неп^нки, ви^нпра^нїл^нели, ї^нзер^нїта, п^нїет^нна^нц^нїт^н, с^нч^нїс^нт^нї*) чи лише в окремих словоформах; реалізація сполуки [ри] варіантами [ир], [e^нр], [ір] (*до к^нїр^нни^нц^нї, з к^нїр^нни^нц^нї, ке^нр^нни^нц^на, кир^нни^нц^на*) тощо.

Консонантизм представлених говірок також розмаїтий, у ньому помітні риси різних діалектів південно-західного наріччя: послідовне оглушення приголосних (*не^нбошчик, к^ннишку, ї^нголу^нц^нї, ї^нрупку, ї^нзарас*); послідовне ствердіння [р'] у середині слова (*баїстру^нкам, бура^нки, на под^нв^нїру, п^нрамо, га^нрачу, з бура^нчанки*); ствердіння [ц'] у суфіксі [ц'к] (*С^нте^нц^нкого, ст^нїне^нц^нки*), у кінці слова (*пале^ни, х^нлопе^ни, капе^ни, ко^ннец, ї^нд^нїв^нец, моло^нд^нец, розв^нїд^нец*) та перед голосним [и] (*ї^нхолод^нци, ї^ндина^нц^нїт^н, с^нни^нци, моло^нд^ни^нци*); поширення звуків [ф] (*фос^нтом, ф^нїра, ф^нїранок, ф^нїтин, ї^нфустку, карто^нфл^нї, фа^нсол^ну, с^нфурка^нйу^нци*) та [г] (*га^нзд^нї^нїської, ї^нгорсик, у ї^нга^нз^нди, ге^нрої^нями, ї^нгез^нин^нї*); частіше вживання африкат (*буд^нзи^ннойу, ку^нку^нруд^нз^нана, дз^ну^нру, ха^ндз^ней^нїн, б^нрин^ндз^на, по кри^нм^нїн^наджу*), перехід звука [л] в [ї] у кінці складу (*го^нр^нї^нїку, св^нїти^нїки, ст^нїї*), відсутність подовження в іменниках середн. р. (*покол^нїн^ну, кам^нїн^на, жи^нт^не, ве^нс^нїл^на, колос^на* та в окремих прислівниках (*п^новино*); вставний [л'] після стверділого губного приголосного (*ри^нб^нл^начим, де^нре^нїл^нан^нї, здоровл^на*) тощо.

Морфологічні ознаки західноподільських говірок поєднують спільні ознаки говорів південно-західного наріччя і властиві тільки окремим діалектам: форми двоїни при числівниках *два, три, чотири* (*три ш^нтири ї^наї^нци, ш^нтири^нє ст^нрав^нї, ї^нту^нфл^нї дв^нї п^нар^нї, бе^нїру ї^наї^нц^нї, дв^нї ко^нр^нов^нї*); закінчення *-ої, -еї* в оруд. в. іменників I відміни (*с^нци^нбул^нкої, с^нмор^нкоїкої, зо сме^нтаної, з^нц^нїбул^ної і с^нци^нбуле^нї, з^нїречкої, му^нкої, з^нмама^нлігої, ко^нрице^нї*), за аналогією до III відміни (*смертеї, ї^нзеле^ної*) та прикметників і займенників (*ку^нкурудз^нїної, з^нсо^нбої, на^ндо мної, ниї, тої*), зрідка трапляється флексія *-ом* (*ш^нкл^нанком, му^нком, ци^нбул^нком, за ї^нго^нлком, до ї^нлином*), хоч у багатьох текстах поряд часто вживані словоформи з флексією *-ою* (*п^нїд^нводоїу, ї^нлошкоїу, ку^нц^нїбуїу, з^нк^нва^нсол^нїоїу, с^нци^нбул^нїоїу, ї^нд^нерт^нїоїу, за ї^нмноїу*), зрідка *-єю* (*вулицейу*), а в кількох *-ою* (*п^нїд^нпостел^нїою, лоб^нод^нїою, з^нга^нр^нмошкоїо, кро^нвоїо*) (254, 256, 257); закінчення *-и* в місц. в. іменників I відміни (*ї^нїземлі, ї^нїгу^нрал^нни, на ї^нїше^нни^нци*) та в род., дав., місц. в. іменників III відміни (*ї^нїсо^нли, по воз^нїможности, ї^нїпамїати*) поряд з *-ї* (*ї^нїп^нател^нн^нї, ї^нїсол^нї, без ї^нїсол^нї*); закінчення *-ом* в оруд. в. іменників чол. р. II відміни (*но^нїжом, ст^нїриїом, з^нїпле^нїм^нїніком ї^нїКол^нїом*); закінчення *-ови* в дав.-місц. в. іменників II

відміни (п|сови, бат'кови, чоло^в'ікови, ў п'йецови, по ледови, по каме^н'о-ви, на сон'ц'ови) поряд з -ови чи -і (д'ат'ков'і, ў їжиров'і, ў л'охов'і, на п'йецов'і, на бере^з'і), редульковані форми займенників (се^м'і, тоїво^{во}, тота); суфікси -ішч- та -ч:- у формах вищого ступеня (те^м'н'ішч'і, б'ідн'ішч'і, заможн'ішч'і, мудр'ішч'і, бога^ч'і) та слово фест (фист) в аналітичних формах найвищого ступеня порівняння прикметників (фест сер'йозній, фист по^{важн}'і, фист фаїна); уживання архаїчного варіанта займенника сеї, ся, се (за **се**го Стецького, **се** було та^{ке}, буде **с'ї** в'ід'івати **се**го року, вари до **се**го гри^би з н'ідлуїкоў, пе^ред **се** на куде^л'ок н'рили); різні варіанти числівника один (йе^ден, йедно, йїден, йїдному, йе^дного, йїдн'і, йидному); інфінітив тільки з формантом -ти (чи^тати, моўчати, по^думати), зрідка -чи (ми с'тали **пи**чи по ^новому); уживання зворотної частки -ся окремо від дієслова, переважно в препозиції (і н'їкому **с'а** не^м при^зна^ввала, во^ни **с'а** пове^ртали, во^ни так **с'а** на^пили), яка нерідко функціонує у варіанті сі (ў л'ал'ки **с'ї** бавим, йа ўже **с'ї** верну), хоч часто використовують і форми з постфіксом -ся, -сі, -си (при^зналас'а, д'їлилис'а, боїалас'а, лишили-с'і, буде^м портитиси, во^ни варилис'а, старалис'е); продуктивне використання в ролі присудка форм дієслова мати (ўнуки **май**у / і н'равнуки **май**у / не^м **май**у шо ка^зати); закінчення -ит, -ат, -ут у дієслівних формах 3 ос. одн. та мн. (творит, ва^рит, б'їгайт, даїут, заберут); аналітична форма майб. ч. з особовими формами дієслова бути та родовими формами дієслова минулого часу (буде ўми^рала, будуть несли, буде па^даў, будуть вис'или); форми дієслів чол. р. минулого часу з основою на -оў (ру^боў, моў, баїди^ку^воў, шану^воў, наўчоў); перфектні форми дієслів минулого часу (там ходилим, с'їялим, н'рали^м, б'їлили^м, бим спик^ла, с'н'ївалис'мо, ка^залис'мо).

У синтаксисі текстів помічаємо часте використання сурядного сполучника тай (**таї** з'їбралис'а до^дому **таї** н'іш'ли; а то^ту ш'к'іру виправит / **таї** то^то не^мсе до того чоло^в'іка; при^прави ше можна дати і це^{во} / при^прави тойї м'їв'їни **таї** борщ готовий) для поєднання однорідних членів речення і частин складносурядного речення та підрядних сполучників між частинами складнопідрядного речення (то так хто / **но** ўже стар'і л'уди / ўс'ї дуже прац'ували // робили / **жи**би д'їт'ом шос' дати; продавали хл'їб і за тої хл'їб купували поле // **жи**би д'їт'ом дати поле **би** д'їти робили на пол'і / **жи**би д'їти не^м б'їдували) (241). Значна частина названих діалектних особливостей характерні для галицько-буковинської групи говорів південно-західного наріччя, із якими межують західноподільські говірки. Саме тому опубліковані тексти мають великий потенціал для дослідження типології представлених говірок, вирізнення в них мовно-територіальних груп, спільних і відмінних діалектних рис, типових і спорядичних.

У говірках Вінниччини (т. 2, с. 455–467) частіше фіксуємо приставний [Г] (гостайс'а, Гол'ку, гоко), звукосполуку [хв] (х'вел'шером, х'ваткойу, Хве^дора, Те^ох'вил), м'який [ц'] (х'лопе^ц'). У текстах із говірок, записаних у населених пунктах Чернівецької області, спостерігаємо послідовне

використання перфектних форм дієслів минулого часу: *п'омн'у йак с'а ў наше се'ло заш'листу |н'іміц'і / ... ми |булисту шче |п'ідл'ітками три|нац'іт' л'ет / ... д'ітеї три|нац'іт' / ш'іс'нац'іт' л'ет виган'алисту ко|пати во|копи / |вашко |булом ко|пати (1126); |буўсти там та|кії ста|нок / де |руку про|т'аг і |бралісту кроў / с|т'іл'ко б|рали / н'іх'то не' |вид'іў то|ди // йак па|далости л'у|дина чи ди|тина / то за|б|р|а|ли|сту і ва|го|нетки і па|л|ли|ли|сту йіх (1127); й'ііі бо|й|а|ли|с|у|сти / бо при|й|і|х|а|ла ў се'ло / ў|чи|ли|си ў Ру|мін'ііі / во|на і ўс'о з|на|ла|м|сти // хо|ди|ла|м по ха|тах (1132).*

Діалектні тексти відображають спонтанне зв'язне мовлення і тому мають неабияке значення для вивчення протези (*годе'н, во|б'і|дай|ут, гоб'і|ду, во|де|жа, во|бра|зи, во|гир|ки, во|кр'і|п, во|бла|ўні|є|ки, Й|і|ван*), гіперричних явищ (*со|с'ід'м, з'є со|с'ідн'ого, ма|чо|ха, |бо|хане'ц, корт'і|т'е|ка*), несистемних звукових змін, зокрема афери́зи (*зара, н'і|чо, тра, тре, ни|ма*); синкопи (*ку|руд|зи, к'і|ко, йа|кис*); метатези (*ў ко|лопн'і*), субституції (*м'ід, на|хаї, стир'ти, мизу|л'і, чосни|ку, на вар|с|тат'і*), що вможливорює повнішу характеристику говірок.

Очевидно, що представлені тексти містять багатющий матеріал для дослідження структурних рівнів західноподільських говірок, у них виявлені позиційні зміни мовних одиниць, зумовлені мовленнєвим потоком і типовою синтагматикою, а також відтворені наслідки сьогоденної діалектно-літературної взаємодії та характерної для досліджуваного регіону активної взаємодії із суміжними говірками. Рецензована праця є важливим емпіричним підґрунтям для вивчення динаміки одиниць різних рівнів народної мови, що зазнають змін унаслідок стрімкого суспільно-економічного розвитку суспільства. Тексти записано від різних вікових груп діалектоносіїв (від 1916 р. н. до 1958 р. н.) і в них репрезентовано зміни, спричинені впливом освіти та засобів масової інформації і виявлені в нерегулярності явища та синонімії одиниць: *то та|к'і т'і с'іра|ки бу|ли / то так не'ре'важно чо|лов'і|ки хо|ди|ли // а ж'ін|ки то ў ку|жухах хо|ди|ли // се'р|ве по|лот|но спе'ц'і|гал'но |нав'і|т' / то|то ў |мене чо|лов'і|к'і|ў |та|то ма|ў то|ї вар|с|тат / шо ро|би|ли се'р|ве по|лот|но та|ке с ко|но|пе'л' (242); по|си|па|ли сти'єл'н'ичку му|к|о|ў чи по|ли|ва|ли во|дич|ко|ў / і дере|ў|ла|но|ў |лиш|ко|ў (432); ду|ма|ў би ў|же стр'і|йанка н'іш|ла / би йа с'і по|ди|є|вила / ш'о за ма|го|л'аси стр'і|йанка |мо|я пи'є|че // йа при|є|хо|жу / а то те'р|т'ух // |ка|жу ну де'р|ун // ба|ра|бо|л'є|ник / те'р|т'ух (226); а х|лоп|ц'и то ўс'о |ма|ло |ви|ши|т'і со|ро|ч'ки / та|к'і |га|ра|с'і|ў|ки (239).*

Укладені тексти можуть стати підґрунтям словника західноподільських говірок, оскільки містять велику кількість регіональних лексем та їхніх варіантів із різних сфер народного життя: *госпо|дар|ка, |гор|сик, газ|д'і|с'к'і|ї, ку|леша, в'і|д|гос|ти|ни, с|луп, по|рид|ний хл|о|пак, ш|па|ро|в|ити|ї, |фай|ні|ї, |зах|оро|ни, лу|го|ви|є|ки, фе'с|ти|ни, к|рим|ка, |ра|їт|ки, роз|ма|жи|є|ст'і, |чип|чик, ре'х|тел'на, при'є|чинок, на|ти|на, ге|лет|ка, з|бап|че'н'і, чу|ми|за, ба|ра|бо|л'є|ник, те'р|т'ух, ма|го|л'ас, жо|лут|ковий, стр'і|йанка, в'і|йач'ка, ма|нд|л'і, |ги|шка тощо. Для представлення цих регіоналізмів у діалектному словнику вже є розлогі коментарі, що удокладнюють їхню семантику, і кожне реєстрове слово*

буде спонукати звернутися до наступного фрагмента діалектного тексту, щоб подати докладну інформацію про названу в ньому реалію. Наприклад, у словниковій статті лексему *к'римка* можна ілюструвати реченням із тексту 238: *а шап'ки то мали так же та'кої з в'іу'ці' / з'найи'ши / с' той ш'к'ірки і ше дехто тако'во / йак то воз'ди шапку і шче тако'го нав'ім' на'зад / йак то коза'ки мали / а йак н'у'е / то шапка і ту'во та'ко там у се'реди'ну трошки загнута / називали'с' к'римка // і ком'н'у'р к'римка жи до того до футерка при'ши'вали* (238), у якому потребує пояснення та винесення в окрему словникову статтю слово *футерко*. Міні-текст для з'ясування його семантики знаходимо в цьому ж фрагменті діалектного мовлення: *зі'мойу но'сили футерко / мало ш'к'іру та'ку / йак то з в'іу'ці' випра'ї'ли т'і ш'к'іри / ту ш'к'іру / а з'верха сук'ном покрит'а / то називалос'а футерко* (238). Від цього прикладу можна перейти до пояснення слова *випра'ї'ли*, що також має специфічне регіональне значення. Отже, ілюстрування словника, створюваного за зв'язними текстами, не тільки вможливує виявлення регіоналізмів і локалізмів у спонтанному мовленні в різних словотвірних, фонетичних і граматичних варіантах, об'єктивне розкриття їхньої семантики через ілюстрування мікротекстами, але й указує шлях до пізнання інших мовних одиниць, притаманних для носіїв говірки.

Зацікавлять тексти і дослідників народної фразеології, бо в них репрезентовано стійкі вислови в діалектному мовленні, а тому вони відображають особливості фонетики та морфології західноподільських говірок: *вуха уйенут, знай'е к'ін' с' ко'нем / а в'іл з вол'ом, у'родилис'е у чеп'чику, аж за ву'хами тр'іш'чит, воч'і кров'ойо за'ход'ат, ну на ус'у Йі'ванк'і'уску* та ін.

У збірнику вміщено розгорнуті монологи інформантів та діалоги експлоратора з інформантом. Тематика текстів надзвичайно різноманітна: господарювання, традиції та вірування, побут, Друга світова війна, голодомор, різні події в житті селян, унаслідок чого вони мають не лише пізнавальне, а й наукове значення для етнографів, істориків, культурологів і фольклористів. Упорядниця виокремила зразки фольклору — уривки народних пісень, віршів, замовлянь курсивом, що полегшує їх пошук у текстах.

Цінними є етнолінгвістичні матеріали, зокрема описи весільного, поховального, родильного обрядів, розповіді про календарну обрядовість тощо. У цих текстах дослідник знайде різноманітну інформацію про невербальні складники культурних явищ: обрядодії та їх виконавців, обрядові предмети, локативні й темпоральні характеристики, ознаковий план, а також багатий словник обрядових номінацій, зокрема назв свят календарної обрядовості (*празник М'іха'ї'їла, Андр'єйа, С'в'а'тій' вечір, Св'і'тій' вече'р і С'в'е'тій' вечир, Р'із'д'во, Р'із'д'в'ен'і' с'в'е'та, Рожд'ество Хрис'тови, Вас'іл'ї'я, Криш'чен'ї'я Гос'подн'е, Ст'р'ітин'а, Ве'ликде'н', Паска, Жи'ї'ній' Че'т'верг, у'ливаний' поне'д'і'лок, Зе'лен'і' с'в'ата* та ін.).

Для дослідника-ономаста діалектні тексти також мають цінність, адже в них наведено народні розповіді про походження топонімів (тексти

32, 63, 63 (7), 552), широко використано народні назви населених пунктів, що відображають фонетичні особливості говірок (*Воз'ер'ени, Пи'єн'ки, Каминец, Солотк'їці, Чарнівводи, Гур'удок*), мікротопоніми (*Рад'їон'її р'її, з Іванчи'ковий вулиці, Доўга'н'її млин*) й антропоніми (*Штефка, Ганка, Баз'а, В'їйка, Ман'ка, Кос'ка, Кас'а, Дз'ун'а, Брон'ка, Стефан, Йуз'ко, Міс'ко, Брон'ко, Ф'їл'ко, Ме'фод', Кол'о, Волод'ко, Волег, Жонц'а, Анте'к, Мицо'вецький, К'їндзирський, Са'в'їцький, Кол'гут*), які містять важливу інформацію про історію краю та особливості формування західноподільських говірок.

Тексти пронумеровано для зручного пошуку окремих тем оповідей (спогади про дитинство, дівування, різні життєві події та розваги, особливості господарювання, колгоспну працю, побут, традиційні родинні та календарні обряди, вірування тощо), перелік яких подано в кінці кожного тому видання.

Рецензований збірник діалектних текстів презентує та увиразнює говіркову й етнічну специфіку Західного Поділля, вражає дослідника оригінальним мовним матеріалом, який систематизовано й уведено в науковий обіг, чим увіковічено його творців. Видання має важливе науково-теоретичне та практичне значення, оскільки є вагомим внеском у розвиток сучасної діалектної текстології, заповнює істотну нішу в діалектологічній науці й ще багато років слугуватиме невичерпним джерелом для її поступу.

Рецензію отримано 12.09.2020

Hanna Martynova, doctor of Philological Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Ukrainian linguistics and applied linguistics,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
81 Schevchenka St., Cherkasy 18031, Ukraine
E-mail: ganmart@meta.ua
<http://orcid.org/0000-0002-8033-075X>

MODERN LANGUAGE WORLD OF WEST PODILLYA

Review of: *Kovalenko, N.D.* (2020). West Podillya and adjacent dialects.

Texts: in 2 volumes. Vol. 1. 536 p.; Vol. 2. 512 p. Kamianets Podilskyi: Ruta Printing house (in Ukr.)